

І. А. Кадієвська

АРХІТЕКТУРНА ОСВІТА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

В Україні відбуваються процеси державотворення, відродження культурних традицій та перехід до стійкого розвитку. Особливого значення набуває розвиток освіти на основі демократичних цінностей та громадського патріотизму.

Спираючись на філософські позиції Б. С. Гершунського про змістове поняття освіти, можна виділити, як мінімум, чотири аспекти її визначень: цінність, система, процес та результат [1].

Поняття «освіта» має надзвичайно глибокий зміст. В. П. Безпалько виділяє в ньому сім аспектів: соціальний інститут, освітній процес, вид діяльності, результат, освіта як галузь народного господарства, освіта як специфічна галузь знань, комплексна нова наука [2].

Метою архітектурної освіти є підготовка спеціалістів, здатних до активної творчої, пізнавальної, дослідницької та практичної діяльності. Архітектурна освіта має виходити із специфіки професії архітектора та його творчого методу, котрий являє собою синтез методів вченого, інженера, художника та організатора. Архітектор відрізняється певним способом мислення. Продукт діяльності архітектора — проект, принципово орієнтований на його реалізацію.

Архітектурна освіта має забезпечувати підготовку спеціалістів, що розуміють закони суспільного розвитку. Специфікою професії архітектора та його творчої діяльності є досягнення важливої гуманістичної мети — формування гарних умов для задоволення духовних та матеріальних потреб людини в контексті естетичного виховання особистості.

В сучасному програмуванні соціальних та виховних процесів відбуваються суттєві зміни. Так, Д. С. Ліхачов визначає соціальну ефективність освіти як ступінь відповідності її рівня, якості, масштабів сучасним суспільним потребам, в першу чергу потребам особистості [3]. Освіта в її інноваційних формах має забезпечити вдаль поєднання особистих, суспільних та державних інтересів. Тому не дивлячись на переконливість успіхів європейської освіти, пріоритет слід надавати технологіям та принципам вітчизняної освітньої діяльності: принципам гуманізації, диверсифікації, індивідуалізації та гуманітаризації, які мають реалізовуватись в змісті та організації освіти.

Зміст архітектурної освіти змінюється в умовах інформатизації. Існує певне протиріччя між збільшенням обсягів інформації та термінами навчання. Інформаційна діяльність пронизує весь процес навчання архітектурному проектуванню. В навчальній сфері засвоєння знань передбачає перетворення теоретичних та практичних архітектурних та технічних знань в навчальну інформацію. До архітектурного проектування залучаються естетична, художньо-композиційна, соціальна та науково-технічна інформація.

Вивчення теорії та практики дозволяє поділити інноваційні процеси на дві групи: технологічні та культурологічні. Система освіти є не тільки внутрішньо, але і

зовнішньо детермінованою. Як свідчить досвід оцінки інноваційних процесів, що склались, до їх основи зазвичай покладається гуманістична модель. Вона вдало поєднує особисті, колективні, суспільні та державні інтереси.

Об'єктивний кінцевий «продукт» освітньої системи — особистість, яка визнає гуманістичні норми та цінності, ідеали соборності та патріотизму. Враховуючи складність української соціально-економічної та політичної ситуації, слід підкреслити, що зміст та якість управлінських рішень суттєво залежить від світоглядно-ідеологічних орієнтацій та методологічної культури особистості управлінця [4].

Важливою є проблема виховання молодих архітекторів, перед якими поставлені складні завдання: проектування та реконструкція міст, реалізація природозберігаючих програм екологічного захисту оточуючого середовища, формування повноцінного середовища життя людини засобами садово-паркової архітектури.

Вирішення проблем виховання молоді стає можливою тільки за умови формування якісної нової системи суспільних відношень, створення життєвого середовища, яке б об'єктивно стимулювало «виховання такої особистості, яка була б інтелектуально активною, високоморальною, різнобічно професійно підготовленою та впевненою в цінності власного життя» [5].

В Україні пошук нових підходів до стратегій виховання став досить інтенсивним. До цієї роботи залучені філософи, соціологи, психологи, юристи, фізіологи та медики. В центрі їх уваги проблеми, пов'язані з умовами, особливостями та механізмами формування особистості, яка змогла б дати відповідь історичним викликам.

Слід підкреслити велике ідейно-виховне значення архітектури як мистецтва. Архітектура, що задовольняє матеріальні та духовні потреби суспільства, розуміється як єдність необхідного та прекрасного. Ідеологічні та соціальні погляди архітектора, його просторові, конструктивні та естетичні уявлення знаходять своє вираження в стилістичному характері архітектурного твору. Архітектор має бути художником, поетом та інженером. Оскільки мистецтво є важливим засобом залучення особистості до духовних цінностей, архітектура приймає участь у формуванні відношення людини до всіх явищ буття та до себе. Вона може залучати до світу природи, історії, краси та почуттів людей різних епох.

Теоретично-гуманітарна підготовка студентів-архітекторів зараз набуває важливого значення. Гуманітаризація освіти передбачає розвиток філософських, історичних та культурознавчих, мистецтвознавчих, соціологічних, архітектурознавчих дисциплін. Комплекс суспільно-політичних наук має моделювати загальну моральну та естетичну культуру, науковий світогляд, сучасний рівень мислення, формувати особистісні якості студентів, основи суспільної свідомості, активну життєву позицію сучасного спеціаліста. До позитивних тенденцій в архітектурній освіті слід зарахувати поступове повернення розуміння необхідності формування теоретично мислячих спеціалістів. Цю необхідність також обумовлюють ринок та рівень конкуренції. Гнучке, діалектичне мислення архітектора стає необхідною умовою професійних досягнень. Філософія як світогляд дозволяє спеціалісту мислити системно, послідовно та гуманно, формує систему цінностей, оцінок, принципів, особистих та професійних оцінок. Вона, закладаючи гуманістичний характер мислення, актуалізує проблему розвитку патріотизму.

Для розуміння сутності патріотичного виховання необхідно звернутись до таких понять, як «патріот» та «патріотизм». Вперше ці поняття почали використовуватись в період Великої Французької революції. Патріотами тоді називали себе борці за народну справу, захисники республіки, що виступали проти монархії [6].

Семантика поняття «патріот» визначає лексичне поняття патріотизму як моральної якості: «Патріотизм — це любов до батьківщини, відданість своїй вітчизні, своєму народу».

Свого часу А. С. Панарин відмічав, що «моральний обов'язок справжнього патріота — служити народові в межах людства і людству в народі» [7]. Лутовинов В. І. стверджував, що патріотизм містить в собі загальнолюдські цінності та ідеали, робить особистість членом загальнолюдського співтовариства. «Любити свою батьківщину, — підкреслював він, — тобто палко бажати бачити в ній реалізацію ідеала людства та сприяти цьому» [8].

К. Д. Ушинський вважав, що патріотизм є не тільки важливою метою виховання, але і могутнім навчальним засобом. «Як не може бути людини без себелюбства, — писав він, — так не може бути людини без любові до вітчизни. І ця любов надає вихованню вірний ключ до серця людини» [5].

А. В. Беляєв розглядає патріотизм як складне морально-психологічне почуття. Він вважає, що патріотизм є складовою частиною поняття «громадськість» та знаходить вираження в діяльності, яка направлена на користь вітчизни. Як соціо-моральний принцип, патріотизм об'єднує громадян задля збереження та розвитку Батьківщини. Як морально-психологічне почуття, патріотизм втілюється в любові до Батьківщини. Людина турбується за неї, пишається за успіхи та готова захищати рідний край. В антигуманних, антидемократичних системах принцип патріотизму підміняється відданістю існуючій державно-політичній системі. Відповідно корисним для Батьківщини вважається все, що відповідає інтересам правлячої еліти. Така підміна може викликати глибокі моральні колізії. Протест проти антинародної політики влади викликає неприязнь та ворожість до Батьківщини, до рідного народу. Серед важливих завдань громадського виховання А. В. Беляєв називає формування в особистості патріотичної самосвідомості.

Результати, отримані в дослідженнях багатьох вітчизняних вчених, доводять, що виховна функція української освіти реалізується досить слабко. Реформи освітньої системи в контексті європейської інтеграції майже не передбачають патріотичного виховання молоді. Відкриття джерел формування, факторів та тенденцій розвитку патріотичної ідеї та створення відповідних умов для розвитку патріотизму мають стати основним засобом підтримання патріотизму в молодіжному середовищі. Система патріотичного виховання передбачає формування та розвиток соціально значимих цінностей.

Таким чином, поняття «патріотизм» є моральною категорією, невід'ємною від індивідуальних та громадських якостей особистості. Для того, щоб їх виховати в людині, потрібен механізм, який доведеться відтворювати в нових умовах суспільства.

Концепція патріотичного виховання молоді має бути сучасним розумінням пріоритетних напрямків діяльності державних інститутів в умовах реформування суспільства. Патріотичне виховання — різноманітна цілеспрямована та скоординована діяльність державних органів, суспільних об'єднань та організацій з фор-

мування в молоді високої патріотичної свідомості та піднесеного почуття відданості Вітчизні. Мета патріотичного виховання — розвиток в молоді громадських почуттів та патріотизму як найважливіших морально-духовних та соціальних цінностей, формування в неї соціально значимих якостей, вмінь та готовності до їх активного прояву в різних сферах життя суспільства.

У складі патріотичного виховання можна виділити два основних, міцно пов'язаних між собою компоненти. Перший з них характеризується більш поширеною соціально-педагогічною направленістю. Він базується на таких елементах, як: позитивні світоглядні погляди та позиції з основних соціальних, історичних, моральних, політичних, військових та інших проблем, найважливіші морально-духовні, діяльнісні якості (любов до Батьківщини, повага до закону, відповідальність за виконання конституційних обов'язків та забезпечення безпеки його громадян та інші).

Стратегічна мета освіти міцно пов'язана із проблемами розвитку українського суспільства. Це подолання соціально-економічної та духовної кризи, забезпечення високого життєвого рівня та національної безпеки. Освітні реформи обумовлені прагненням зміцнити статус України в світовому співтоваристві.

Глобалізація та універсалізація сучасної цивілізації спричинили появу нових завдань в функціонуванні та розвитку освіти. Трансформація всіх сфер суспільного життя викликала серйозні зміни в освітній політиці. Для нас вибір напрямку в реформуванні освіти залежить від розуміння співвідношення інтернаціональної загальнолюдської функції освіти та функції передачі етнокультурної спадщини та збереження національної ідентичності.

В сучасній філософській теорії спостерігається пошук гармонійного співвідношення загальноцивілізаційних та національних культурних цінностей.

До числа базових компонентів структури особистості належать:

- духовна культура;
- пізнавальна культура;
- комунікативна культура;
- естетична культура;
- трудова (технологічна) культура;
- фізична культура.

Так, духовна культура, що відображає феномен людини, її відношення до себе та оточуючого світу, виступає домінантою людської поведінки.

В архітектурній освіті особого сенсу набуває тріада мистецтво — наука — техніка. Взаємодія мистецтва, науки та техніки являє собою першочергову проблему в архітектурній освіті. Сьогодні архітектурна освіта слідує за розвитком культури, а наука, техніка та мистецтво виступають взаємопов'язаними складовими єдиного пізнавального та творчого процесу. Актуальним є завдання інтеграції в архітектурному освітньому процесі цінностей культури. Культурологічний підхід є важливим тому, що всі ці цінності є необхідною частиною процесу освіти. Архітектурна освіта поглиблюється в напрямку гуманізації.

Одним з напрямків взаємозв'язку освіти та культури є пошук нових механізмів розвитку культури в умовах освіти та освіти в надрах культури. З цієї позиції освіта — це управління процесом становлення людини як носія духовної, технічної, художньої та іншої культури.

Освіта — це найбільш оптимальний засіб входження в світ науки та культури.

Освіта концентрує вищі зразки соціокультурної діяльності людини. Тому освіта не просто специфічна галузь світового духовного виробництва, але і соціокультурний феномен. Освіта є підсистемою суспільства, яка відображає його ціннісні орієнтації, історичні, етнічні та релігійні особливості. Відомо, що завдяки освіті та вихованню людина вільно адаптується в складному багатоманітті соціальних відношень. Відображаючи стан культури, тенденції, та перспективи розвитку суспільства, освіта зберігає народні традиції та формує відношення до них. Освіта передає та транслює культурні традиції.

Світоглядною та методологічною умовою корегування системи освіти може бути ідея єдності освіти та культури. Освіта — це форма трансляції та реалізації потенціалу культури, яка в свою чергу удосконалює розвиток освіти.

Людина живе в традиції, зберігаючи самобутність народу, нації, його цінності як елемент макросоціуму. Традиція за допомогою виховання та освіти дозволяє зберігати та передавати культурні цінності. Трансляція культури та досвіду опинились під впливом процесів глобалізації та інформатизації суспільства. В межах нової освітньої парадигми культура розглядається як передумова вибору завдань та результатів освіти. Метою освіти є не тільки передача знань та досвіду, але і розвиток культури.

Образ культурної людини — це ще одна лінія взаємозв'язку культури та освіти. Це явище є предметом аналізу та дослідження різних наук. Виступаючи результатом не тільки освіти та виховання, але і інших факторів, образ культурної людини — явище історико-етнічне. В різні епохи у кожного народу в умовах тієї чи іншої цивілізації існують свої ідеали культурної та освіченої людини. Освіта дозволяє задовольняти духовні потреби населення країни.

Культура та освіта розглядаються як глобальні проблеми сучасного світу, виступаючи механізмами розвитку сучасної цивілізації та співробітництва всіх суспільних систем.

Другим напрямком взаємозв'язку освіти та культури є відношення між традиціями та інноваціями в засобах передачі та трансляції цінностей. Духовна культура акумулювала народну енергію. Зв'язок між поколіннями забезпечується на основі виховання. Тому освітня культура змушує працювати людський розум, що використовує цю акумульовану та концентровану духовну енергію. Збереження та розвиток духовної культури потребує освітнього прогресу. Спадковість поколінь забезпечується освітою, яка виступає як фактору соціального розвитку особистості та духовного прогресу народу.

Спадкоємність — умова безперервного розвитку, яка реалізується в часі та просторі. Установи культури та освіти є тими системами, в яких протягом століть проходить процес передачі знань, досвіду та елементів народної культури.

Для розуміння етнокультурних особливостей освіти важливо знати історичний, соціальний та культурний контекст. Для вивчення генези освітніх систем активно використовується цивілізаційний підхід як інтегральний фактор синтеза наук, що дозволяє аналізувати освітні явища в порівняльному плані. Цивілізаційний підхід має багато спільного з етнокультурологічним підходом. Він застосовується як альтернатива формаційного підходу, що пояснює кожен етап розвитку цивілізації та досліджує освітні явища на фоні соціоекономічної та

політичної динаміки. Предметом цивілізаційного підходу є сукупність всіх форм людської життєдіяльності в їх історичному розвитку.

Освітні традиції кожного народу відрізняються своєю своєрідністю, відображаючи особливості буття етносу. Тому кожен етнос має свій унікальний підхід до вирішення освітніх проблем. Етнокультурні джерела зберігають в собі програмно-цільові установки в галузі освіти, що панують в певному співтоваристві в той чи інший конкретно історичний період. Вони дають етносу реальну можливість визначити актуальні в даний час ціннісні орієнтації. Важливо аналізувати історичні тексти, які є відображенням динаміки ціннісної системи та формують ідеологію.

В архітектурних школах Франції та США студенти самостійно формують свою програму із обов'язкових дисциплін та дисциплін за вибором, кожна з яких має свою кількість залікових одиниць. Винахідливість програм та методик передбачає також свободу вибору студентами педагогів та педагогами студентів. А чи готові ми до таких реформ?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гершунский Б. С. Философия образования. — М., 1998. — С. 29.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. — М.: Педагогика, 1989. — С. 192.
3. Лихачев Д. С. Реформаторство в российском образовании // Педагогика. — 1996. — № 7.
4. Воспитание в духе патриотизма, дружбы народов, веротерпимости. «Круглый стол» // Педагогика. — 2000. — № 5. — С. 41–58.
5. Ушинский К. Д. Собрание педагогических сочинений. — СПб., 1875. — С. 417.
6. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека. — М.: Педагогика, 1985.
7. Панарин А. С. Философия политики: Учебное пособие для политологических факультетов и гуманитарных вузов. — М., 1996.
8. Лутовинов В. И. Патриотизм и проблемы его формирования у российской молодежи в современных условиях (социально-философский анализ) Дис. докт. философ. наук. — М.: Военный университет, 1998.

УДК 72.01

Е. И. Ремизова

ПРОИСХОЖДЕНИЕ ТРАДИЦИОННЫХ ФОРМ УЧЕБНОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ В АРХИТЕКТУРЕ

В современной архитектурной и дизайнерской педагогике конца XX века удивительным образом укоренились и широко распространились принципы и методы обучения проектированию, разработанные педагогами архитектуры еще в XVII–XIX веках. Истоки этого явления коренятся в западноевропейской культуре XVII века, а именно во Франции времен Людовика XIV, когда закладывались основы академической системы подготовки архитекторов. Альтернативу ей созда-